

selvfølge har suppleret sig med det tredje menneske, der med faglig dygtighed havde kunnet anvende de vævede stoffer i overensstemmelse med deres muligheder og på basis af de foreliggende opmålinger og udfoldninger havde kunnet skabe tøj, der anvendeligt idag dog ikke stod tilbage for de anvendte forbilleder hverken i kvalitet eller i skønhed.

Henny Harald Hansen

ROBERT EGEVANG: PROFESSORGÅRDENE I LATINERKVARTERET. *Foreningen til gamle bygningers bevaring 1975. 78 s., ill. kr. 35.*

Denne bog er først og fremmest en redegørelse for opførelsen af de københavnske professorgårde efter branden i 1728 og ikke – som titlen måske kunne give indtryk af – en fremstilling af professorgårdenes historie fra de blev indrettet og til vor tid.

Af bogens 58 tekstsider handler 4 om residenserne før 1728, 5 sider om deres skæbne efter det 18. århundredes midte. Hovedvægten er lagt på forhandlingerne om og opførelsen af de 5 professorgårde, der blev bygget i 1730'erne, medens byggeriet i 1750'erne behandles mere summarisk.

Efter en ganske kort redegørelse for beliggenheden og udseendet af professorgårdene før 1728 (s. 6–9) følger beskrivelsen af forhandlingerne om genopførelsen efter 1728 og af byggearbejderne i 1730'erne (s. 10–27), herefter behandles tovtrækkeriet om de sidste 6 gårde og deres opførelse i 1750'erne (s. 28–38). I afsnittet »Bygningstegninger og byggepriser« (s. 39–51) gennemgår Robert Egevang de bevarede tegninger til professorresidenserne samt J. C. Kriegers og J. F. Ramus' beregninger og overslag, hvoraf den sidstnævntes bringes som bilag s. 65–74. Efter en redegørelse for vedligeholdelsesforholdene og gårdenes senere skæbne (s. 51–57) afsluttes bogen med en beskrivelse af Ludvig Holbergs residens i Store Kannikestræde (s. 57–62).

Bogen er, såvidt det kan ses af noten til side 17, udsprunget af arbejdet på Nationalmuseets 2. afdeling med »Historiske Huse i det gamle København« (1972), idet det i denne forbindelse indsamlede materiale er suppleret med trykte og utrykte kilder specielt til professorresidensernes historie.

»Tidligere var det almindeligt, at hvis man var i tvivl om, hvilken arkitekt der havde stået for et bestemt byggeri i 1730'erne, så var det nærliggende at henføre det til Kriegers tegnestue« skriver Egevang s. 14, og endnu i »Fortegnelse over fredede bygninger« 1964 anføres om de to professorresidenser fra det 18. årh., som endnu står, at de er opført ca. 1730 med J. C. Krieger som arkitekt. Hverken datering eller arkitektnavn holder.

Man når ikke langt ind i Egevangs bog, før det åbenbares, at Krieger ikke var arkitekt for en eneste af de 11 residenser. Den, der udfærdigede tegningerne til dem, var derimod professor *Joachim Frederik Ramus*, medlem af bygningskommissionerne af 1729 og 1731.

Ramus' tegninger til residenserne fra 1730'erne er bevarede og gengives i bogen; selve husene er borte; men ved en sammenligning mellem synsforretninger over residenserne og de bevarede tegninger kommer forfatteren til det resultat, at det virkelig var Ramus' tegninger – fra 1732 – der blev benyttet.

De eneste nu bevarede residenser af de 11 er to fra 1750'erne, Store Kannikestræde 11 og 13 (sidstnævnte i ændret skikkelse). At Ramus har udfærdiget tegningerne til professorgårdene fra 1750'erne, er nu ingen nyhed; det fremgår klart af J. Badens »Universitets-Journal« 1797 (s. 114–115), som Egevang dog ikke henviser til. Disse, nu tabte, tegninger var, som det også fremgår af Badens fremstilling, kopier af tegningerne fra 1732, udfærdiget i 1746 (at de s. 36 i Egevangs bog dateres til 1744, må vist være en trykfejl).

I universitetsfundatsen af 1732 lovede kongen i § 98 at drage omsorg for professorresidensernes genopbygning; men efter at de første 5 var færdige i midten af 1730'erne, måtte universitetet vente helt til 1751, inden der blev givet grønt lys for at gå igang med de sidste 6. Planen for denne anden fase af byggeriet var at opføre de tre residenser i Store Kannikestræde først, derefter professorgårdene i Studiestræde og St. Pedersstræde, og denne plan blev også fulgt.

I Robert Egevangs bog gøres der som nævnt ikke meget rede for selve byggeriet i 1750'erne, udover argumentationen for, at Ramus' tegninger blev benyttet. Selve planlægningsarbejdet er ellers ret godt belyst ved materiale i universitetsarkivet, især ved rækken af »Circularia« – Konsistoriums skriftlige forhandlinger, der for 1750'erne findes i protokoller (RA.KU 12.05.01 ff., gl. sign. : reg. 175 (VP) nr. 115), og som er et uundværligt supplement til protokollen fra de mundtlige forhandlinger, Acta Consistorii. I dette planlægningsarbejde var Ramus den drivende kraft. Udover at have rettet de gamle tegninger til – vel dem fra 1732 – udfærdigede han to nye, nemlig en tegning til de tre residenser i Store Kannikestræde og en tegning, der viste hver af disse residensers gårdrum med baghus; det er derfor ikke ganske korrekt, når Egevang s. 36 anfører, at der ikke forlyder noget om nye tegninger. De her – i »Circularia« – omtalte nye tegninger var formodentlig arbejdstegninger. Universitetets rektor samt professorerne J. C. Kall og Ramus udgjorde bygningskommissionen, og det var Ramus, der den 20. okt. 1751 indkaldte til det første møde, hvor tegninger og overslag skulle gennemgås. Forhandlingerne på universitetet gik derpå særdeles hurtigt: Den 27. okt. besluttede Konsistorium at lade forslaget til kontrakt med entreprenørerne cirkulere mellem konsistoriemedlemmerne; mellem den 9. og 17. november cirkulerede tegninger, overslag og koncept til kontrakt; professorerne har her påtegnet mange detailbemærkninger. Den 17. november vedtog Konsistorium at godkende kontrakten med murermester Niels Engeslev og tømrermester Peder Rasmussen om opførelse af de tre residenser i Store Kannikestræde for i alt 15.500 rdl., efter at to andre håndværkere, Søren Henriksen og Jacob Ivers, havde været på tale. Det var også Ramus, der havde udformet overslag og kontrakt.

I alt var der bevilget 36.000 rdl. til de 6 residenser; forudsat at prisen på

15.500 rdl. for de første tre holdt, skulle der være tilstrækkeligt til de tre sidste. Egevang er inde på, at det vistnok kneb med at få pengene til sidste fase af byggerier til at slå til p. gr. a. prisstigninger på materialer.

Den foreliggende bog er som omtalt begrænset såvel i tid – til perioden 1728 til ca. 1757 – som i rum – til »Latinerkvarterets« professorgårde. Forfatteren har åbenbart ikke følt sig fristet til at give en nærmere miljøbeskrivelse af den del af dette kvarter, som havde tilknytning til universitetet, eller af alle professorresidenserne. Der var jo nemlig flere residenser end de her omtalte 11. Endelig var det selvfølgelig ikke kun professorernes huse, der i 1728 brændte i Latinerkvarteret. Det kunne også være interessant at få en nærmere redegørelse for genopbygningen af de andre huse i Latinerkvarteret, som endnu står. – Er det også Ramus, der har leveret tegningerne til den bevarede residens i universitetsfirkanten (som i bogen skiftevis benævnes firkant og trekant), den »lille pæne bygning«, som den kaldes s. 54? – eller var det Krieger? – og skal Kommunitetsbygningen langs Nørregade også have ny arkitekt?

Den person, der beboede denne »lille pæne bygning« ved siden af Konsistoriehuset, var ikke nogen økonoma, som Egevang skriver; titlen er »oeconomus« og personen var mere end blot kasserer og regnskabsfører, men den mand, der selvstændigt administrerede hele Kommunitetets økonomi, inklusive Regensen og det vidtstrakte gods, Kommunitetet ejede på Sjælland og Falster. Den rigtige titel står i universitetsfundatsen 1732, som ellers er brugt ved udarbejdelsen af bogen. Den have i Studiegården, som oeconomus havde rådighed over, var ikke den samme som den ældste botaniske have, hvilket bl. a. fremgår af H. Matzen: *Kjøbenhavns Universitets Rethshistorie 1479–1879 II*, tillæg s. 14–15; forøvrigt var den ikke anlagt som en privat have for oeconomus, men det, der dyrkedes i den, blev brugt ved bespisningen af de studenter, der nød Kommunitetet. Når vi nu er ved Kommunitet og Regens, så var det ikke så sent som i 1830'erne, at der indrettedes fribolig på Regensen for dennes provst; friboligen daterer sig til 1636. (Disse oplysninger findes i C. E. F. Reinhardt: *Kommunitetet og Regensen*, 1862).

Det er ikke kun ved omtalen af Kommunitetets og Regensens forhold, bogen indeholder unøjagtigheder og misforståelser. Forfatteren er flere steder på tynd is, når almindelige universitetsforhold omtales. – Et typisk eksempel er behandlingen af optionssystemet, »et sindrigt system«. Egevang skriver s. 7: »Selvfølgelig kunne der ikke være tale om lodtrækning eller lignende, ej heller kunne man enes om, at den professor, der havde højst anciennitet, skulle vælge bolig først. Valgsystemet blev et andet, som var Universitets værdigt . . .« For det første er det alt for megen ære at tildele Københavns Universitet at lade det opfinde optionssystemet. Optioner kendes især fra domkapitlernes fordeling af præbender (se bl. a. *Kulturhistorisk Leksikon for nordisk middelalder*, artiklen »Domkapitel«). Ved Københavns Universitet fordeltes såvel præbender som kongetiender samt residenser ved option, og det er faktisk slet ikke så besynderligt, aldenstund Konsistorium i mangt og meget i sin organisation var at ligne ved

et kapitel og ved reformationen tildels overtog det »københavnske kapitels« rolle, hvilket fremgår af Matzen anf. skr. I s. 299. For det andet skulle professorerne fra det teologiske fakultet ikke vælge residens først; hovedreglen var, at residenserne opteredes efter »senium academicum« (embedsalder) uden hensyn til fakultet, og denne regel blev efter en del stridigheder atter fastslået i 1679. Optionen af residenser vedblev til 1788.

De residenser, som stod før branden 1728, var ifølge Egevang »gamle og ud-tjente« og af bindingsværk (s. 6). Af R. Mejborgs »Borgerlige Huse« (1881) fremgår dog, at tre af disse residenser var stenhuse, og forøvrigt omtales Egevang selv et stenhus (s. 8–9). Mejborgs lille bog er stadig den grundigste behandling af de københavnske professorgårde før 1728. Bogen bliver af Egevang kaldt »et krampagtigt angreb på Troels Lund: Daglig Liv i Norden« (s. 5). Uden at jeg her vil gå ind på en nærmere sammenligning mellem Troels-Lunds og Mejborgs fremstillinger punkt for punkt, bør det dog fremhæves, at de to behandlinger af købstadshuse er vidt forskellige i deres anlæg og sigte: Troels-Lund drager de store linier og henter sine eksempler fra forskellige tider og steder, medens Mejborgs bog mere er lagt an som en dokumentation af et begrænset emne. Og der er for mig at se næppe tvivl om, at Mejborgs materiale – universitets- og kommuniregnskaberne – giver ham ret til at kritisere Troels-Lund. For den, der ville foretage en detaljeret undersøgelse af den del af byen København, som havde tilknytning til universitetet, er disse regnskaber en guldgrube, som langtfra er tømt med Mejborgs fremstilling; udgivelsen af Anders Christensens byggeregnskab 1590 i Danske Magazin 8. rk. V., 1. hæfte, er et eksempel på, hvilken rigdom af oplysninger om universitetets huse, disse regnskaber indeholder. En sådan mere indgående undersøgelse ville på mange punkter kunne korrigere og supplere Troels-Lund og man behøver faktisk ikke slå sig til fæls med, at man ikke ved meget om de gamle professorgårde, som Egevang gør det s. 8.

Robert Egevangs fremstilling af universitetsprofessorerne i det 18. århundredes midte er ikke just smigrende. Vi får et billede af en række mennesker, der i forfængeligt standshovmod sad og smølede med petitesser. Konsistorium var »et sendrægtigt organ« (s. 21). Et bevis for, at Konsistorium var mere sendrægtigt end andre kollegiale organer, efterlyses. Forhandlingerne i oktober-november 1751 tyder ikke på overvældende sendrægtighed. Den ironisk-overbærende stil, som også den citerede passus vedr. optionerne er et eksempel på, er efter anmelderens mening ikke synderlig morsom, og den skæmmer en fremstilling, der ved mere grundige studier især af universitetets forhold i det 18. århundrede ellers havde alle chancer for at være en god og fyldestgørende fremstilling af et interessant emne.

Susanne Krogh Bender